TON SUR TON met lef

Het combineren van bloemen met slechts één kleur of een beperkt palet van kleuren dat dicht bij elkaar ligt, levert vrijwel altijd smaakvolle borders op. Met een border in zuiver wittinten sla je bijvoorbeeld zelden de plank mis. Of dit ook boeiende borders oplevert, dát is de vraag. De kans dat het allemaal een beetje saai wordt, is namelijk best groot. Wilt u écht spectaculaire borders op kleur, dan is een goed ontwikkeld kleurgevoel en een portie lef geen overbodige luxe. Een introductie in ton sur ton voor 'gevorderden'.

TEKST EN FOTO'S: SHERA VAN DEN WITTENBOER

'Ton sur ton' is een uit de Franse taal afkomstig begrip dat letterlijk 'tint op tint' betekent. Een combinatie met sterk op elkaar lijkende tinten wordt een ton-sur-ton-combinatie genoemd. Voor het maken van een dergelijk kleurenpalet, kies je kleuren die dicht bij elkaar liggen. Tinten met dezelfde kleurnuance passen meestal goed bij elkaar en leveren een harmonieuze kleurencombinatie op. We noemen een dergelijke combinatie dan ook wel een kleurenharmonie.
Voor ton-sur-ton-combinaties zijn twee typen kleurenharmonieën van belang, de monochromatische en analoge. Het verschil tussen beide is het best uit te leggen aan de hand van een kleurencirkel. Een **monochromatische kleurenharmonie** bestaat feitelijk uit één kleur (mono = één), maar kent variaties in helderheid en bevat dus lichtere of donkerdere varianten van die kleur. Een **analoge kleurenharmonie** combineert kleuren die vlak naast elkaar liggen op de kleurencirkel, bijvoorbeeld rood-oranje-geel. Voor een ton-sur-ton-kleurenpalet kunt u van beide typen gebruik maken; u kunt zelfs een combinatie maken van twee of drie naast elkaar gelegen monochromatische kleurenharmonieën.

Ware kunstvorm

Borders componeren in één kleurnuance is door sommigen tot een ware kunstvorm verheven. Diverse invloedrijke tuiniers hebben zich bewezen als zeer bedreven kunstenaars in het maken van ton-sur-ton-combinaties. Denk aan de Britse Gertrude Jekyll (de 'moeder' van de kleurenleer in de tuinkunst), Vita Sackville-West (Sissinghurst) of aan Nori en Sandra Pope (Hadspen House). Ook in Nederland hebben mensen als Ton ter Linden en Ineke Greve schitterende borders in ton-sur-ton-tinten aangelegd, die op hun beurt weer velen inspireerden tot het maken van hun eigen combinaties op kleur.
Tuinieren op kleur lijkt eenvoudig. Hoe moeilijk kan het zijn om planten te kiezen in gelijkende tinten. Je gaat naar de kweker, zoekt een stel planten met ongeveer dezelfde bloeikleur, dezelfde groeicondities en een niet al te groot verschil in groeikracht en combineert die met elkaar. Okee, dat kan soms verrassend goed uitpakken, maar blijft in de meeste gevallen toch een beetje braaf. Wat maakt een echt goede ton-sur-ton-combinatie nu zo onvergetelijk? Wij geven u vijf handreikingen voor het maken van spectaculaire combinaties op kleur, mét voorbeelden.

Kleurenharmonie

1. In een kleurencirkel kunt u in een oogopslag zien welke kleuren dicht bij elkaar liggen.

2. Analoge kleurenharmonie: een combinatie van kleuren die vlak naast elkaar liggen.

3. Monochromatische kleurenharmonie: bestaat uit één kleur maar combineert de variaties in helderheid.

4. Monochromatische x analoge kleurenharmonie: combineert naast elkaar liggende kleuren én variaties in helderheid.

Handreiking 1
De totale kleurtoon is belangrijker dan de kleur van de bloemblaadjes

Neem niet alleen de bloemkleur als uitgangspunt voor een combinatie, maar gebruik de kleurtoon van de hele plant. Voor het bepalen van de kleurtoon van een plant moet u door uw oogharen turen - een bildrager zou even zijn of haar bril af kunnen zetten, dat werkt ook. Zo bekeken kan een plant met zachtroze bloemblaadjes en dieppurperen meeldraden of schutbladeren een subtiele mauvelila kleurtoon opleveren.
De bladkleur speelt ook mee in de kleurtoon. Een plant met donkergroen blad krijgt een veel intensere kleur dan een plant met zilvergrijs blad. In een border met zachte pasteltinten combineert een plant met zilvergrijs loof dan ook veel beter. Planten met bronskleurige bladeren hebben, in vergelijking met groenbladigen, een versoberend effect op beplanting en kunnen goed gebruikt worden om warme kleuren (rood, oranje) nog beter uit de verf te laten komen. Deze kleuren hoeven dan niet te concurreren met groen. Ook bontbladige planten kunnen heel effectief zijn, bijvoorbeeld in een border met geel of wittinten. Bedenk dat het blad van een plant langer 'meegaat' dan de bloemblaadjes en maak er dankbaar gebruik van.

1 Het blad speelt een minstens zo grote rol als de bloemkleur. Bronskleurig blad ondersteunt een oranje bloeikleur, terwijl de kleur groen er juist mee contrasteert. 2 Het blad van deze bontbladige *Brunnera macrophylla* 'Jack Frost' heeft, als u uw ogen wat toeknijpt, bijna dezelfde kleurtoon als de groenwitte schermen van *Hydrangea arborescens*. 3 De hier toegepaste planten hebben steeds een zelfde kleurtoon, goudgroen, maar die kleurtoon is in elke plant op een andere manier opgebouwd. Dat maakt de combinatie interessanter. 4 *Salvia verticillata* 'Purple Rain' heeft dezelfde kleurtoon als *Sedum* 'Purple Emperor': purper met een lilablauwe gloed. 5 *Sedum* 'Matrona' heeft niet dezelfde intense bloeikleur als *Echinacea purpurea* 'Magnus', maar de kleurtoon komt wel overeen. Deze *Sedum* heeft wel dezelfde purpergloed.

Handreiking 2
Gebruik kleurenecho's

Het werken met kleurenecho's is een subtiele manier om ton-sur-ton-kleuren te combineren. Noch de kleur van de bloemblaadjes, noch de kleurtoon van de complete planten hoeven met elkaar te matchen. U moet er dan wél voor zorgen dat een bepaalde kleur steeds terugkomt in bijvoorbeeld de kleuren van bladnerven, stengels, schutbladeren of meeldraden. Dat kan heel bescheiden; het zijn de vele subtiele accenten van een kleur die samen voor een groots effect zorgen. Die kleur echoot dan letterlijk door de border, vandaar de naam kleurenecho.
Het spreekt voor zich dat de kleuren van de bloembladeren dan niet al te opvallend zijn of passen bij de tint die u wilt benadrukken, want anders leiden de overige kleuren teveel af van het hoofdthema.

Door een kleur steeds te laten terugkomen, echoot deze door de border.

1 Deze munt en *Sedum* hebben niet dezelfde bloeikleur, maar de stelen hebben wel een identieke tint bruinrood. Deze kleur komt ook terug in het blad van *Panicum virgatum* 'Rotstrahlbusch'. 2 Een dubbele kleurenecho kan heel geraffineerd zijn. De bontbladige *Berberis thunbergii* 'Rose Glow' en *Actinidia kolomikta* bevatten dezelfde tint roze. Het wit van de ramblerrozen komt weer terug in het witbonte blad van *Cornus alba* 'Elegantissima'. 3 Zowel de kleur van de bloemen (lilawit) als de kleur van de schutbladeren (dieppurper) komen overeen bij deze combinatie van *Acanthus spinosus* en *Origanum laevigatum* 'Herrenhausen'. 4 Een heel subtiele kleurenecho kan al effectief zijn. Hier komt het purperrood van het leverkruid (*Eupatorium maculatum* 'Atropurpureum') alleen terug in de meeldraden van x *Alcathaea suffrutescens* 'Parkfrieden'. 5 *Panicum virgatum* 'Heiliger Hain' heeft diezelfde staalblauwe gloed als het schutblad van *Eryngium planum*.

Handreiking 3
Streef naar vormcontrasten

Hoe subtieler het kleurenpalet dat u gebruikt, des te groter zou het contrast mogen zijn tussen de verschillende (bloem)vormen. Zoek zoveel mogelijk naar combinaties van planten met een duidelijke vorm en structuur (margrieten, bollen, aren) met planten met een meer amorfe structuur (transparante filters, schermen). Dat maakt een combinatie interessanter. Combineer spitse en verticale bloeiwijzen - zoals bloemen in een aarvorm - met platte bloeiwijzen, zoals schermvormige bloemen of transparante wolken. Pas compacte, bolvormige bloeiwijzen toe naast weelderige pluimen. Ook dat geeft een prachtig contrast. Margrietvormige bloemen hebben een horizontale vorm, een soort 'discus', met een bolvormig hart in het midden. Ze combineren prachtig met zowel pluimen als schermen. In bloei geven ze een horizontaal accent aan de beplanting. Na de bloei, als de bloemblaadjes zijn afgevallen, blijft het bolvormige hart nog tot ver in de winter over.

Het contrast tussen bloemvormen maakt een combinatie spannender en interessanter.

1 *Eupatorium maculatum* 'Atropurpureum' en *Persicaria amplexicaulis* hebben vrijwel dezelfde kleur, maar een compleet andere vorm. 2 Het vormcontrast kan bijna niet groter, al zijn ze beide even transparant van vorm. Mooi, deze combinatie van *Gypsophila* 'Rosenschleier' met *Veronica* 'Pink Damask'. 3 Het hart van *Helenium* 'Loysder Wieck' heeft dezelfde roestbruine tint als de pluimen van *Stipa calamagrostis*. 4 *Tradescantia* 'J.C. Weguelin' vormt losse pollen die een beetje uit elkaar vallen. *Salvia nemorosa* 'Amethyst' heeft juist een sterk opgaande vorm. 5 Bollen, aren en wolken in lilablauw. Verscheidenheid en contrast in één kleur!

Handreiking 4
Een beplanting is geen statisch geheel… Doe er iets mee!

Combineren op bloemkleur is alleen effectief als planten in bloei staan. Na de bloei is zo'n combinatie niet interessant meer. U heeft veel meer aan planten die ook ná de bloei nog wat te bieden hebben. Denk aan (de kleuren van) bessen, vruchten en zaaddozen of de herfstverkleuring van het blad. Maar ook aan planten die mooi verbloeien. Zo veranderen de schutbladeren van veel hortensia's na de bloei langzaam van kleur, als een toverbal. Van wit in de zomer tot warmroze in het najaar is geen uitzondering. Ook veel rozen verbloeien mooi. *Rosa* Geoff Hamilton kleurt van zalmroze naar crèmewit en *Rosa* 'Mutabilis' gaat van zachtgeel via zalmroze naar dieproze. De dieproze knoppen van 'Felicité et Perpétue' openen zachtroze en verbloeien naar wit.
In principe is het mogelijk een border te maken die tijdens de seizoenen van kleur verandert. In het voorjaar met lila en blauwtinten - die prachtig uitkomen in het ijle, koele licht van de lente - om vervolgens over te vloeien via roze en purper in de zomer naar rood, koper en oranje in de herfst. De warme en intense kleuren zullen in het gouden licht van het najaar nog eens extra gaan gloeien.

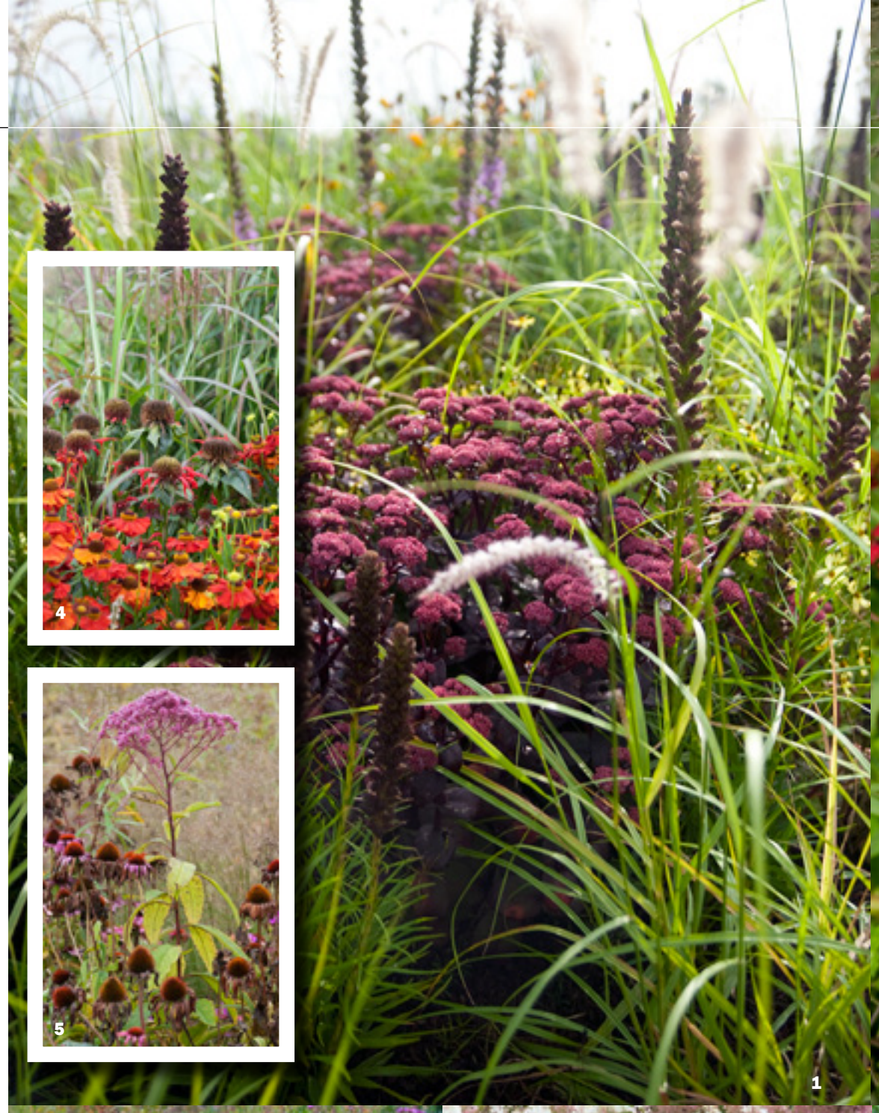

1 Deze combinatie met *Sedum* 'Purple Emperor' komt pas echt goed uit de verf als de aren van *Liatris spicata* zijn uitgebloeid en donkerbruin kleuren. 2 *Epilobium angustifolium* 'Stahl Rose' (wilgenroosje) en *Darmera peltata* (schildblad) kleuren in het najaar beide vurig oranjerood. 3 *Hydrangea paniculata* 'Unique' kleurt aan het eind van het seizoen steeds rozer. Dat combineert erg mooi met de uitgebloeide bloemen van *Aralia cordata*, waar nu bessen aan verschijnen. 4 Het knalt zolang de rode *Monarda* 'Squaw' en oranjerode *Helenium* 'Kupferzwerg' in bloei staan. Wanneer ze uitgebloeid zijn, combineren de roodbruine zaadhoofden mooi met het roodgepunte blad van *Miscanthus sinensis* 'Malepartus'. 5 Door het intense roze van *Eupatorium maculatum* worden de schaarse bloemblaadjes die *Echinacea purpurea* nog heeft extra benadrukt en kan deze combinatie nog tot september-oktober mee.

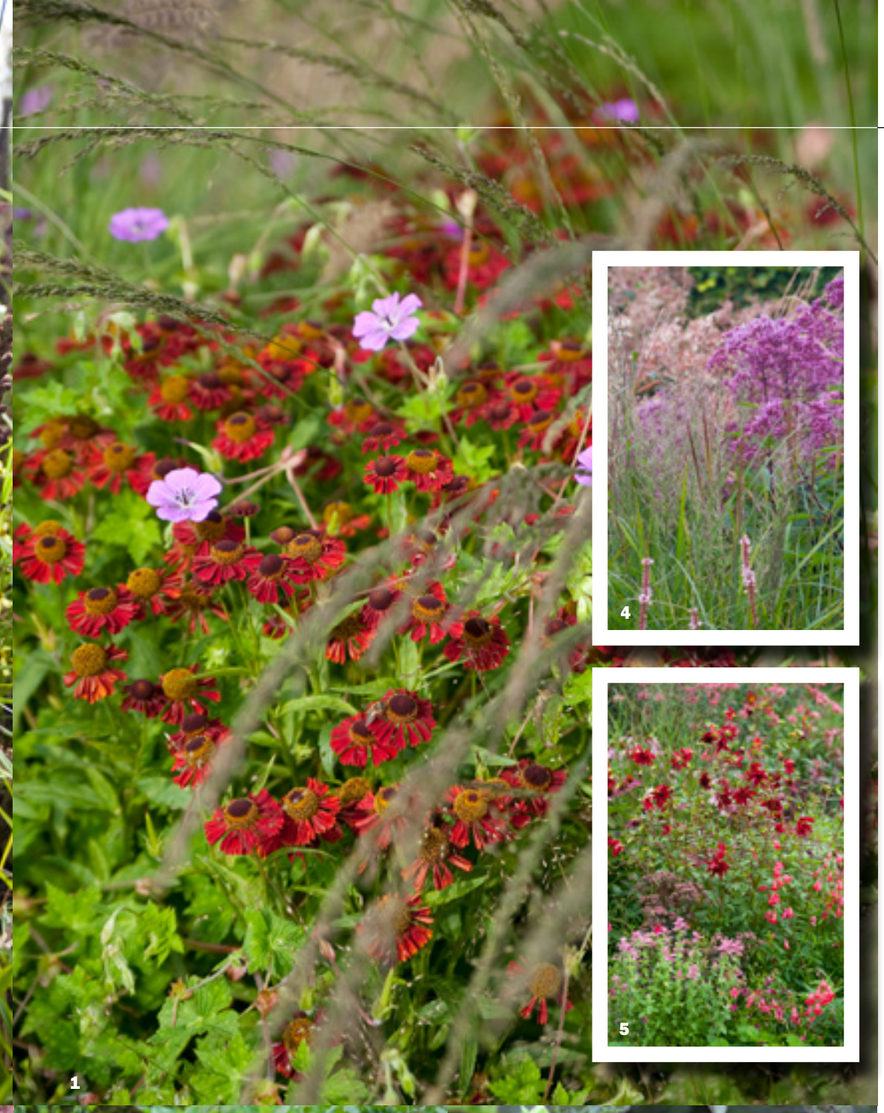

Handreiking 5
Combineer met lef… kleuren vloeken zelden!

Een ton-sur-ton-combinatie hoeft echt niet 'veilig' te zijn. Sterker nog: de meest interessante combinaties balanceren op het randje van 'smaakvol'. Bepaalde dogma's afkomstig uit de mode die in het verleden in zwang waren, dreunen nog steeds na in ons hoofd. Blauw en groen was boerenfatsoen, rood met roze was ooit absoluut 'not done'. Niet veel later mocht dat dan weer wel, maar kon rood en oranje eigenlijk niet. Gewoon niet meer naar luisteren! Kleuren vloeken niet, u kunt er hoogstens zo'n kakelbont potje van maken dat het niet mooi meer is. Dan weet u dat u iets te ver bent gegaan en een beetje moet bijsturen, bepaalde kleuren af moet zwakken. In ieder geval is het niet slim om bij voorbaat bang te zijn voor een vloekend resultaat. Een beetje lef kan de mooiste combinaties opleveren!

Rood met roze? Of liever rood en oranje? Doe gewoon dat wat u zelf mooi vindt, is het devies.

1 Lilaroze en koperrood zijn bijna twee uitersten binnen het spectrum van warme kleuren op de kleurencirkel, maar hun combinatie levert een fraai beeld op: *Geranium* 'Sirak' en *Helenium* 'Ruby Tuesday'. 2 Wie durft nog te beweren dat purperroze en knalrood niet samen kunnen? 3 Zalmroze en dieprood liggen niet dicht bij elkaar, maar halen het beste in elkaar naar boven, vooral in combinatie met het donkere blad. 4 Het lila van *Eupatorium maculatum* 'Atropurpureum' past wondermooi bij het warme zalmroze van de verbloeiende pluimen van *Persicaria polymorpha*. *Persicaria amplexicaulis* 'Rosea' (op de voorgrond) zit er wat kleur betreft precies tussenin en verbindt beide tinten. 5 Een border in allerlei tinten roze en rood.